

PRATARMĖ

ISSN 1392–2831 Tautosakos darbai XXXII 2006

„Tautosakos darbu“ XXXII tomo didžioji dalis skirta instrumentologiniams tyrimams. Straipsniuose gvildenama tradicinės instrumentinės ir klasikinės muzikos sąveika, liaudies muzikos instrumentų simbolika, jų vaidmuo Baltijos jūros regiono ir kitų pasaulio tautų kultūrose. Šiai problematikai buvo skirta Tarptautinės tradicinės muzikos tarybos (ICTM) Liaudies muzikos instrumentų tyrimo grupės XVI tarptautinė konferencija, kuri įvyko šių metų balandžio 6–8 dienomis Vilniuje. Liaudies muzikos instrumentų tyrimo grupė yra seniausia iš dvylikos šios pasaulinės organizacijos tyrimo grupių. Instrumentologų susitikimai vyksta skirtingose šalyse maždaug kas dveji metai, o skaityti pranešimai dažniausiai publikuojami specialiaame grupės leidinyje „Studia Instrumentorum Musicae Popularis“. Konferencijos pranešimų pagrindu parengti straipsniai su šio leidinio rubrika skelbiami ir „Tautosakos darbuose“.

Pirmąją konferencijos temą – klasikiniai instrumentai liaudies muzikoje ir liaudies muzikos instrumentai klasikinėje muzikoje – atliepia čia skelbiami norvegų, vokiečių ir Etiopijos mokslininkų straipsniai. Bjørnas Aksdalis aprašo Norvegijos Hardangerio krašto smuiko įtaką XIX–XX a. norvegų kompozitorių kūrybai, o Andreasas Meyeris gvildena klasikinio smuiko vaidmenį Karibų jūros Tobago salos tradiciniuose „tambriņu“ ansambliuose. Timkehet Teffera apžvelgia Rytų Afrikos kai kuriuos tradicinius pučiamuosius instrumentus, kurie buvo naudojami ir dvaruose, oficialiomis valstybės progomis ir t. t. Dauguma pranešėjų pasirinko antrąją konferencijos temą, todėl instrumentų simbolikos klausimai gvildenami net šešiuose straipsniuose. Singapūrietis Larry Francis Hilarianas nagrinėja liaudiškosios liutnios gambus semantiką musulmoniškoje malajų kultūroje. Norėdama atsakyti į klausimą, ar gali muzikos instrumentai būti tautiniai, vokiečių Ingrid Bertleff tyrimų objektu pasirinko savitą vietnamiečių instrumentą dan bau. Priežastis, kaip galėjo ne mažiau egzotiškos Laoso dėdelės tapti Sardinijos „nacionaliniu simboliu“, savo straipsnyje aptaria vokiečių mokslininkė Gisa Jähnichen. Bernardas Garajas aprašo nacionalinio Slovakijos simbolio fujaros (fleitos tipo instrumentas), o Alla Sokolova – Kaukazo adygėjų tautelės armonikos vietą ir naudojimą šiuolaikinėje šių tautų visuomenėje. Mojcos Kovačič straipsnyje analizuojama varpo simbolika slovėnų tautosakoje ir papročiuose. Varpelių, varpų ir varpelių pavidalo papuošalų geležies amžiaus archeologiniai radiniai Suomijoje nagrinėjami jau trečiąją konferencijos temą – Baltijos jūros regiono liaudies muzikos instrumentai – atspindinčiame Riittos Rainio straipsnyje. Jacekas Jackowski aprašo

bažnytinę litaurų mušimo tradiciją vidurio Lenkijoje (Lovičo krašte). Švedų mokslininkas Gunnaras Ternhagas gilinasi į liaudies muzikos instrumento (Moros arfos) tapimo muziejaus eksponatu, o iš eksponato – vėl populiariu liaudies muzikos instrumentu problematiką. Vokietis Ulrichas Morgensternas kritiškai pažvelgia į slavocentristiniu požiūriu ir klaidingomis interpretacijomis pasižyminčius kai kurių rusų etnoinstrumentologų darbus.

Skyriuje „Iš naujų tyrinėjimų“ skelbiamame Vitos Ivanauskaitės straipsnyje analizuojami mirties ir laidotuvių vaizdiniai vėlyvosiose karinėse-istorinėse (daugiausia – Pirmojo pasaulinio karo) dainose. Autorė jose išvelgia sąsają su istorine to laikotarpio realybe, atkreipdama dėmesį, kad mirtis kare interpretuotina kaip sudėtingas, už bendruomenės ribų atsiduriantis reiškinys. Austė Nakienė, aprašydama tarybinės okupacijos metų kultūrinę rezistenciją, iškelia roko, kaip jaunimo pasipriešinimo išraiškos, vaidmenį ir ieško jo sąsają su pastaraisiais dešimtmečiais išpopuliarėjusiu hiphopu. Etninės kultūros elementus šiuolaikinėje jaunimo skautų ir ateitininkų organizacijose nagrinėja Laima Anglickienė. Mindaugas Karčėmarskas aptaria lietuvių cimbolų paminėjimus istoriniuose šaltiniuose ir gyvąją pastarųjų metų muzikavimo šiuo instrumentu tradiciją. Pačių pateikėjų užrašyti gyvenimo pasakojimai žanriniu aspektu analizuojami Vilmos Daugirdaitės straipsnyje, o skyrių vainikuoja Aelitos Kensminienės darbas, apžvelgiantis ir palyginantis lino kančios motyvus ne tik mįslėse, bet ir kituose tautosakos žanruose: darbo dainose, pasakose, sakmėse, patarlėse ir priežodžiuose.

Lietuvoje gyvenančių tautinių mažumų tautosaką šį kartą reprezentuoja Lietuvių tautosakos rankraštyne saugoma baltarusių tautosaka iš Ivano Luckevičiaus gūdų muziejaus. Čia skelbiamos 26 dainų, šokių ir žaidimų melodijos, parengėjos Aušros Žičkienės atrinktos iš baltarusių liaudies melodijų katalogo.

XXXII tome atsirado ir naujas skyrelis, pavadintas „Ekspedicijų patirtis“, tikintis, kad jis bus tradicinis. Jame publikuojama Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto ekspedicijos Viekšniuose ir jų apylinkėse apžvalga (Vita Ivanauskaitė).

Šįmet savo penkiasdešimtmetį šventė „Tautosakos darbų“ redakcinės kolegijos narys, Klaipėdos universiteto profesorius Rimantas Sliužinskas. Apie jo asmenybę ir nuveiktus darbus rašo kolegė Lina Petrošienė. Gražinos Kadžytės publikacija skirta radviliškio kunigo ir poeto Antano Valantino, kaip tautosakos rinkėjo, veiklai. 2007 m. balandžio 7 d. bus minima lietuvių kultūrai svarbi data – Lietuvių mokslo draugijos šimtmetis. Tai progai skiriama Adelės Seselskytės publikacija apie draugijos veiklą nuo jos įkūrimo (1907 m.) iki uždarymo (1938 m.).

Praėjusią vasarą, deja, visam laikui atsisveikinome su žymiais etnologijos ir folkloristikos srities lietuvių ir užsienio mokslininkais – Ambraziejumi Jonynu, Angele Vyšniauskaite, Gintaru Beresnevičiumi ir Reimundu Kvidelandu (juos prisimena Kostas Aleksynas, Rasa Paukštytė-Šaknienė, Saulė Matulevičienė ir Lina Būgienė). Apie prieš dešimtmetį mus palikusį Norbertą Vėlių ir jo darbus rašo Nijolė Laurinkienė.

Nuo šio tomo į du atskirus skyrelius bus skiriamos recenzijos ir anotacijos. Pirmajame spausdinama Daivos Vyčiniienės recenzija apie LLTI leidinių su garso

įrašais seriją „1935–1941 metų fonografo įrašai“ (parengėjos Austė Nakienė ir Rūta Žarskienė), Vitos Ivanauskaitės atsiliepimas apie Juozo Baldžiaus „Rinktinis raštus“ (parengė Stasys Skrodenis) ir Saulės Matulevičienės kiek netradicinė recenzija apie „Tautosakos darbu“ XXII (XXIX) ir XXX tomus.

Kronikoje, kaip visada, apžvelgiamos svarbesnės folkloristikos aktualijos, tautosakos archyvo veikla, konferencijos ir seminarai.